

ÂŞIK KARŞILAŞMALARINDA ÇEŞİTLİLİKLER*

Dr. Doğan Kaya

Âşık tarzı şiir geleneği içinde karşılaşmalar, mümtaz bir yere sahiptir. Aslında, kişilerin birbiriyle manzum olarak söyleşmesi, Türklerde çok eskilere dayanır. İnsanlar, evde birlikte iş yaparken, tarlada çalışırken, yolda karşılaştıklarında yahut düğünlerde gruplar halinde veya ferdi olarak manzum sözler söyleyerek meramlarını, durumlarını ve duygularını dile getirirler. Bazen da kişilerin birbiriyle kaynaşmasını ve eğlenmesini sağlayıcı nitelikte mizahi tarzda birbirlerini yoklarlar. En az iki âşığın irticali olarak durumlarını, düşüncelerini, bilgi ve tecrübelerini sergilemek, dinleyenleri eğlendirmek veya birbirlerine üstünlük sağlamak için belirli kurallar çerçevesinde manzum olarak söyleşmelerine verdiğimiz ad olan karşılaşma, âşıklık geleneği içinde geçmişte olduğu gibi bugün de bütün canlılığıyla hayatini devam ettirmektedir.

Karşılaşma âşık meclislerinin en fazla itibar gören icra ortamlarıdır. Âşık, bu vesileyle gücünü gösterme ve paye kazanma imkânı bulur. Âşıkların soru-cevap usulüyle, dar ayakla yahut çift kafiyeli ayakla birbirlerine üstünlük sağlamaya çalışmaları ise karşılaşmanın bir başka cephesini gösterir. Âşıklar, böylelikle, bir bakıma rakiplerini imtihan ederler. Saz meclislerinde âşıklar, rakibini *bağlamak* için *muamma* sorar ve onu zor durumda bırakır. Eskiler bunu *tekellüm* sözü ile karşılamışlardır. Âşıkların atışma ve deyişmeleri için de bu terim kullanılır. Bu bakımdan karşılaşma terimi, genel bir kavramdır. Yani *atışma* ve *deyişme* kavramlarını da bünyesinde toplayan terimdir.

Karşılaşmalar genellikle 8 ve 11 hece ile yapılır. Ancak divanî tarzda (14, 15, 16 heceli şiir) hatta 5 ve 7 hece ile yapılmış karşılaşmalar da yok değildir. 5 heceli karşılaşmalar mani tipinde, diğerleri koşma tipinde kafiyelenirler. 7 heceli karşılaşmalar hem mani tipinde hem de koşma tipinde yapılabilir. Edebiyatımızda tecnis olarak yapılmış karşılaşma örnekleri de vardır.

Âşık karşılaşmalarında âşıkların sayısı 2 ilâ 6 arasında değişir. Bu tarzdaki âşık sayısının fazla olduğu karşılaşmalarda mecburen geniş ayak yahut tek ayak kullanılır.

Karşılaşmalar muhteva ve şekil itibarıyla çok çeşitlilik gösterilir. Bunlar üzerinde muhtelif görüşler beyan edilmiş olsa da tamamına cevap verecek bir çalışma ortaya konulmamıştır.

---

* 29-30-31 Temmuz 2021 tarihlerinde Nevşehir’de yapılan “Âşık Sanatı Sempozyumu”nda bildiri olarak sunulmuştur.

Sunulacak bildiride ana başlıklarıyla da olsa âşık karşılaşmalarındaki şekil ve muhteva bir değerlendirmesi yapılacak bir senteze varılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Âşık, karşılaşma, deyişme, atışma, şekil, tür.

Abstract:

Minstrelsy duels have a special place in the poetic tradition of Ashik (minstrelsy) style. In fact, the responding of people to each other in verse dates to ancient times in Turks. People express their wishes and feelings by saying verse in groups or individually when they are working together at home, cooperating in the field, meeting on the road or at weddings. Sometimes, they check each other in a humorous way allowing people to socialize and have fun. The minstrelsy duel, which is spontaneous conversation of at least two minstrels in verse within the framework of certain rules in order to display their feelings, thoughts, knowledge and experiences, to entertain the listeners or to gain superiority over each other, keeps on its vitality in Ashik tradition as it was seen in the past.

The duel is the most respected performance environment of Ashik meetings. On this occasion, the ashik finds the opportunity to exhibit his power and gain honor. The fact that the ashiks try to outdo each other with the question-answer method, limited rhymes or double rhyming shows another aspect of the duel. In this way, ashiks, in a way, examine their opponents. In saz meetings, the ashiks ask the muamma (riddle in verse) to bind their opponent and put him in a difficult situation. The old called this tradition as tekellum. This term is also used for the atishma (quarrel) and deyishme (conversation in verse) of ashiks. In this respect, the term encounter is a general concept. In other words, it is the term that includes the concepts of other conversational forms in ashik tradition.

The duels are usually made with 8 and 11 syllables. However, there have been seen as made in divani style (14, 15, 16 syllables) and even with 5 and 7 syllables. 5-syllable duels are made in the mani type, the others in the koshma type. 7-syllable duels can be made both in the mani and koshma type. There are also examples of duels made as tecnis in ashik literature.

In ashik meetins, the number of ashiks varies between 2 and 6. In duels where the number of ashiks is high, wide rhymes or stable rhyme is necessarily used.

The duels are so diverse in content and form. Although various opinions have been expressed on these, no specific study has been put forward to answer all of them.

In the paper, albeit with the main frameworks, it will be evaluated the form and content of the ashik duels and tried to reach a synthesis.

Keywords: Ashik (minstrel), duel, deyişme, atışma, form, genre.

.....

Âşık tarzı şiir geleneği içinde karşılaşmalar, mümtaz bir yere sahiptir. Aslında, kişilerin birbiriyle manzum olarak söyleşmesi, Türklerde çok eskilere dayanır. İnsanlar, evde birlikte iş yaparken, tarlada çalışırken, yolda karşılaştıklarında yahut düğünlerde gruplar halinde veya ferdi olarak manzum sözler söyleyerek meramlarını, durumlarını ve duygularını dile getirirler. Bazen da kişilerin birbiriyle kaynaşmasını ve eğlenmesini sağlayıcı nitelikte mizahi tarzda birbirlerini yoklarlar. En az iki âşığın irticali olarak durumlarını, düşüncelerini, bilgi ve tecrübelerini sergilemek, dinleyenleri eğlendirmek veya birbirlerine üstünlük sağlamak için belirli kurallar çerçevesinde manzum olarak söyleşmelerine verdiğimiz ad olan karşılaşma, âşıklık geleneği içinde geçmişte olduğu gibi bugün de bütün canlılığıyla hayatini devam ettirmektedir.

Karşılaşmalar muhteva ve şekil itibariyle çok çeşitlilik gösterilir. Bunlar üzerinde muhtelif görüşler beyan edilmiş olsa da tamamına cevap verecek bir çalışma ortaya konulmamıştır.

Karşılaşma âşık meclislerinin en fazla itibar gören icra ortamlarıdır. Âşık, bu vesileyle gücünü gösterme ve paye kazanma imkânı bulur. Âşıkların soru-cevap usulüyle, dar ayakla yahut çift kafiyeli ayakla birbirlerine üstünlük sağlamaya çalışmaları ise karşılaşmanın bir başka cephesini gösterir. Âşıklar, böylelikle, bir bakıma rakiplerini imtihan ederler. Saz meclislerinde âşıklar, rakibini *bağlamak* için *muamma* sorar ve onu zor durumda bırakır. Eskiler bunu *tekellüm* sözü ile karşılamışlardır. Âşıkların soru-cevap usulüyle, dar ayakla yahut çift kafiyeli ayakla birbirlerine üstünlük sağlamaya çalışmaları ise karşılaşmanın bir başka cephesini gösterir. Âşıklar, böylelikle, bir bakıma rakiplerini imtihan ederler. İşte bu yönüyle karşılaşma daha özel bir durum arz eder ve atışma ile deyişmeden ayrılır. Karşılaşma terimi, genel bir kavramdır ve *atışma* ve *deyişme* kavramlarını da bünyesinde toplayan terimdir.

Şurası var ki bir karşılaşma çeşidi olan *atışmada* da âşıklar söz oyunları ile rakibinden üstün gözükmeğe çalışır, ancak atışmada galip gelme,

mat etme söz konusu değildir. Bir kere, seyirciyi eğlendirme amacı güdüldüğünden dar ayak kullanılmaz. Rakip, seyirciye hoş gelecek çarpıcı ve mizahi sözlerle, alaycı ifadelerle ve tuhaf benzetmelerle seyirci karşısında küçük düşürülmek istenir. Kısacası rakibe laf atılır, onun birtakım kusur ve zaaflarından istifade edilerek kızdırılmaya çalışılır. Bu yönüyle atışma, genel anlamda, her ne kadar bir karşılaşma çeşidi ise de mat etme-galip gelme esasına dayalı olan sözünü ettiğimiz karşılaşmadan ayrılır.

Bunun yanında *deyişmenin* de bir karşılaşma çeşidi olduğunu söyleyelim, ama deyişme alt başlık olarak karşılaşmadan ayrılır. Deyişme, iki veya daha fazla âşığın herhangi bir konuda manzum olarak söyleşmeleridir. Şöyleki, deyişmede ne galip gelme ne de rakibe takılma, laf atma vardır. Deyişmede, verilen bir ayakla yahut âşıklardan birinin açacağı ayakla, duyguların, kanaatlerin, kabullerin, inançların, tavırların hülâsa pek çok hasletlerin ortaya konulması söz konusudur. Yukarıdaki tasnifte adından söz ettiğimiz merhabalaşma, hatırlatma, serbest konulu tekellüm ve öğütleme gibi pratikler hep deyişme içinde mütalaa edilir.

Özetleyecek olursak; karşılaşmada *mat etme*, atışmada *eğlendirme*, deyişmede ise *sohbet* esastır. Şayet rakip olan âşık karşılaşmayı başlatan âşıktan önce tapşırırsa yani mahlasını kullanırsa mat olmuş sayılır. Sorulan sorulara cevap verememek de mat olma sebeplerindedir. Mat olan âşığın sazını rakibine vermesi gerekir.¹

Beri taraftan bir de karşılaşmalarda birim olarak neyin kullanıldığı ve şekil / yapının ne olduğu konusu vardır. Bu çalışmamızda, konu ile ilgili ortaya konulan çalışmalarda pek rastlamadığımız karşılaşmalarda şekil konusu üzerinde duracağız.

Karşılaşmalar genellikle 8 ve 11 hece ile yapılır. Ancak divanî tarzda (14, 15, 16 heceli şiir) hatta 5 ve 7 hece ile yapılmış karşılaşmalar da yok değildir. 5 heceli karşılaşmalar mani tipinde, diğerleri koşma tipinde kafiyelenirler. 7 heceli karşılaşmalar hem mani tipinde hem de koşma tipinde yapılabilir. Edebiyatımızda tecnis olarak yapılmış karşılaşma örnekleri de vardır.

Âşık karşılaşmalarında âşıkların sayısı 2 ilâ 6 arasında değişir. Bu tarzdaki âşık sayısının fazla olduğu karşılaşmalarda mecburen geniş ayak yahut tek ayak kullanılır.

Sunulacak bildiride ana başlıklarıyla da olsa âşık karşılaşmalarındaki şekil ve muhteva bir değerlendirmesi yapılacak bir senteze varılmaya çalışılacaktır.

---

¹ Doğan Kaya, "Karşılaşma, Atışma ve Deyişme Kavramları Üzerine Düşünceler ve Feymani'den Örnekler", *Folklor/Edebiyat*, S.20, 1999/4, s. 131-140.

Asıl konuya geçmeden önce tespit ettiğimiz örnekler çerçevesinde karşılaşmaları şekil olarak şöyle gruplandırabiliriz:

I. Beyitlerle Yapılan Karşılaşmalar

Dübeyt Karşılaşma:

II. Dörtlüklerle Yapılan Karşılaşmalar

A. Karşılıklı Dörtlükler Söyleyerek Yapılanlar

1. 5 Heceli Karşılaşma
2. 7 Heceli Karşılaşma
3. 8 Heceli Karşılaşma
4. 11 Heceli Karşılaşma
5. Divanî Karşılaşma

B. Çift Dörtlükle Yapılan Karşılaşmalar (Şeref Taşlıova- Günay Yıldız-Tanrıkulu):

Huzurî-Fahrî Karşılaşması

Huzûrî-Fahrî Karşılaşması

Huzurî-Fahrî Karşılaşması

Fahrî-Zakirî Karşılaşması

Fahrî-Nihanî Karşılaşması

Fahrî-Efkarî Karşılaşması

Fahrî-Efkarî Karşılaşması

Fahrî-Reyhanî Karşılaşması

Fahrî-Reyhanî Karşılaşması

C. Üç Dörtlük Karşılaşma (Fahrî ile Müdamî)

III. Yedekli / Bağlantılı Karşılaşma

Çigalı Tecnisli Karşılaşma (Günay Yıldız-Tanrıkulu-Taşlıova)

.....

I. BEYİTLERLE YAPILAN KARŞILAŞMALAR

DÜBEYT KARŞILAŞMA:

İki ayrı beyit ile yapılan karşılaşmadır. Her âşık ilk beyit ile ikinci beytin kafiyesine uyarak söz söylemek mecburiyetindedir. Elimizde Huzurî (1886-1951) ile Efkarî (1900-1980)'nin yaptığı böyle bir karşılaşma bulunmaktadır.

Huzûrî:

Hurufat usulu yol, erkân budur

"Mala" noktasızdır canım Efkarî

Âşık isen bu manayı bilirsin
"Taban" cansız yürür canım Efkârî

Efkârî:
Âşık olan her imaya âşina,
"Mola" noktasızdır Âşık Huzûrî

Hayal gibi geçmektedir yaz ve kış
"Zaman" cansız yürür Âşık Huzûrî

Huzûrî:
Yahu şahitlerin daim gittiği
"Dava" noktasızdır canım Efkârî

Bu kadar nehirler akar da dolmaz
"Umman" cansız yürür canım Efkârî

Efkârî:
Çağınız geçmemiş sazda çaldığın
"Hava" noktasızdır Âşık Huzûrî

Bulutlar olmasa bulaklar kurur
"Duman" cansız yürür Âşık Huzûrî

Huzûrî:
Huzûrî; bir yüce bağda yetişmiş
"Elma" noktasızdır canım Efkârî

Semalarda seyyar dört adet yıldız
"Her-an" cansız yürür canım Efkârî

Efkârî:
Efkârî: köylerde bir kanun vardır
"Selma" noktasızdır Âşık Huzûrî

Küre-i arz durmaktadır direksiz
"Haman" cansız yürür Âşık Huzûrî²

---

² Sedat Bahadır, *M. Adil Özder'in Kaleminden Artvin Şairleri*, Artvin Valiliği Kültür Yayınları, C. 3, Ankara, 2021, s. 161-162.

(Burada, “noktasızdır” olarak ifade edilen kelimeler, Arap harfleri ile yazılışına göredir.)

II. DÖRTLÜKLERLE YAPILAN KARŞILAŞMALAR

A. KARŞILIKLI DÖRTLÜKLER SÖYLEYEREK YAPILANLAR

1. 5 HECELİ KARŞILAŞMA:

Karşılaşma hece ölçüsünün 5’li kalıbı kullanılır. Sözler, yapı olarak mani tipinde ortaya konulur. Yani her dörtlük (aaba) şeklinde müstakil kafiyeyle sahiptir. Son dörtlüklerde âşıklar -geleneğin gereği- mahlaslarına yer verirler.

Zahmî-Zülâlî:

Zahmî:	Zülâlî:
Âşık sen bana	Eğlence gördüm
Olmuşsun düşman	Oynadım durdum
Artık sükût dur	Ben çok âşığı
Olursun pişman	Yerlere urdum

Zahmî:	Zülâlî:
Özün bir parça	Sözlerin hava
Sözün Arapça	Hep yedi hüve
Cıv cıv edersin	Karşımda durur
Vay seni serçe	Bir büyük deve

Zahmî:	Zülâlî:
Ey Âşık Zahmî	Ne oldu bu hal
Etmezsin fehmi	Ey Âşık Zülâlî
Nasıl yıkarsın	Elinden sazı
Bu koca hasmı	Başına vur al ³

2. 7 HECELİ KARŞILAŞMA:

5 heceli örnekler gibidir. Ancak hece sayıları 7’dir. Âşıklar mani tipine uygun olarak dörtlükler söyler ve son sözlerinde mahlaslarını kullanırlar.

³ Doğan Kaya, *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2020, s. 507.

Elimizde buna örnek gösterebileceğimiz Sümmanî (1861-1915) ile Zülâlî (1873-1956)'nin bir karşılaşması vardır.

Sümmanî-Zülâlî

Sümmanî: <i>Yüreğim yaresini Bulamam çaresini Bilmem ne ile silem Bahtımın karesini</i>	Zülâlî: <i>Doldurun zehir içem Ben bu hayattan geçem Talihin kapısını Bilmem ne ile açam</i>
--	---

Sümmanî: <i>Sinem atışa yanmış Kül olmamış dayanmış Ellerin bahtı açık Benim bahtım kapanmış</i>	Zülâlî: <i>El yanında gözüm yok Ataşım var közüm yok Allah'ın yaptığıysın Baktım sana sözüm yok</i>
---	--

Sümmanî: <i>Kalktım ağladım bugün Ellere bayram düğün Herkes yâriyle gezer Sümmanî ağla döğün</i>	Zülâlî: <i>Bülbül uçmuş gülünden Bilen yoktur dilinden Zülâlî: bayram günü Tutaydın yâr elinden⁴</i>
---	---

3. 8 HECELİ KARŞILAŞMA:

Âşıkların sözleri, koşma tarzına uygun düşecek tarzdadır. Rakip âşık, karşılaşmayı başlatan âşığın ayağı ile karşılaşmayı sürdürmek mecburiyetindedir. Kullanılan ayaklar, genellikle döner ayak olur.

Gülhanî (1944-2014): İsmetî (1934-2018):

Gülhanî: <i>Âşıklığı kolay sanma Bir bilene sor İsmetî: Fazla kendine güvenme Çalış emek ver İsmetî:</i>	İsmetî: <i>Yanlış yola hizmet etme Sen kendini gör Gülhanî Gelip gidip bana çatma Beni yenmek zor Gülhanî</i>
---	--

Gülhanî: <i>Böyledir benim hünerim</i>	İsmetî: <i>Bilmiyorum kime pozun</i>
---	---

---

⁴ Doğan Kaya, a. g. e., s. 507

*Sana eyvallah mı derim
Sözünü ağzında korum
Ses yerinde dur İsmetî:*

*Hâlbuki tutmuyor dizin
Benden korkuyorsa gözün
Kaç evine gir Gülhanî*

*Gülhanî:
Çıkıp karşıma gelmedin
Ben ne yapım sen bilmedin
Sözümden ibret almadın
Bir şey bilmez tor İsmetî:*

*İsmetî:
Beterim sen benden beter
Bu sözlerim sana yeter
Sen git de ustanı getir
Sesi çıkmaz çor Gülhanî*

*Gülhanî:
Gülhanî:'yim sohbet ettim
Nice âşıklara çattım
Sizi de araya kattım
Cesaretim var İsmetî:*

*İsmetî:
İsmetî:'yim benim türab
Viran oldu yuvam harab
Mahcup etme beni Yâ Rab
Sil karşımda ter Gülhanî⁵*

4. 11 HECELİ KARŞILAŞMA:

Âşık karşılaşmalarında en fazla karşımıza çıkan usuldür. Âşıklar, koşma tarzında 11 heceli dörtlüklerle birbirine laf söylerler. Elimizde, soru-cevap, deyişme ve atışma şeklinde ortaya konulmuş yüzlerce örnek vardır.

Şenlik (1850-1913):

*Kimler aldı bu dünyanın yaşını
Kimler gördü hayalini düşünü
Kimler verdi Beytullah'ın taşını
Ara ki bulasan Âşık Sümmanî*

Sümmanî:

*Felek aldı bu dünyanın yaşını
Hem de gördü hayalini düşünü
Arafat dağ verdi onun taşını
Onu ben bilirem usta Şenliğî*

Şenlik:

*Kimler bulur bu dünyanın huyunu
Kimler gördü gerdanını boyunu
Kimler verdi Muhammed'in suyunu
Ara ki bulasan Âşık Sümmanî*

Sümmanî:

*Felek bilir bu dünyanın huyunu
Hem de gördü gerdanını boyunu
Semadan melekler verdi suyunu
Onu ben bilirim usta Şenliğî*

Şenlik:

***Şenlik:** der ki bu dert meni götürür
Birgün olur menziline yetirir
Cennet-i Alâ'da kimler oturur*

Sümmanî:

***Sümmanî**'yem hasret meni götürür
Götürür de muradıma yetirir
Cennet-i Alâ'da İdris oturur*

⁵ Doğan Kaya, a. g. e., s. 508.

Ara ki bulasan Âşık Sümmanî Ben onu bilirem usta Şenliği⁶

5. DİVANÎ KARŞILAŞMA:

7+7, 8+7, 8+8 hece ile yapılan karşılaşmadır. Her ne kadar 16 heceli şekiller semai olarak adlandırılıyorsa da bu tarzdaki şiirler de divanî şiirler grubunda zikredilmektedir. Karşılaşmada söylenen dörtlülüklerde koşma şekline riayet edilir. Karşılaşan âşık sayısı genellikle 2'dir. Elimizde 3 veya 4 kişi ile de yapılmış örnekler bulunmaktadır. Aşağıdaki karşılaşma Şeref Taşlıova (1918-2014), Günay Yıldız (1954-) ve Nazım İrfan Tanrıkulu tarafından yapılan divanî karşılaşma örneğidir

Şeref Taşlıova- Günay Yıldız- Tanrıkulu

Şeref Taşlıova: *Ey İlahî kâinatın varını sen yarattın
Musa'sını esasını Tur'unu sen yarattın
Âdem'den hateme kadar yüz yirmi dört bin nebi
Mirac'a nebi gönderdin yerini sen yarattın*

Günay Yıldız: *Ey İlahî bu dünyanın varını sen yarattın
Gökyüzünün yıldızını nurunu sen yarattın
Yeryüzüne yağmur verdin suları ılgar ettin
Yüce dağların başının karını sen yarattın*

Tanrıkulu: *Üçler beşler yedilerin pirini sen yarattın
Yıldızını güneşini yerini sen yarattın
Gecelerin sırrı ayrı gündüzünde hikmet var
Yükseğini ovasını derini sen yarattın*

Şeref Taşlıova: *Dalga dalga baksan gelir denizlerin kenarı
İçerisinde gizlidir Mevlâ'nın bin bir varı
Arının kendisi küçük fakat büyük hüneri
Ağaçların bahçesinin barını sen yarattın*

Günay Yıldız: *Yarattığın cümle âlem olmuş sana duacı
Okuyup da dua eder isterse olsun hacı
Altı damladan cennette ettin Tuba ağacı
O muhzarın alnındaki terini sen yarattın*

---

⁶ Doğan Kaya, a. g. e., s. 508.

- Tanrıkulu *Ruhu bedende sakladın akıla esir verdin
Hayatıma belli düzen kaderime sır verdin
Ay'ınla geceme ışık, güneşinle nur verdin
Sıcağını soğuşunu serini sen yarattın*
- Şeref Taşlıova **Şeref** *der ki bilemem ben içinde zerresini
Zerresini sır sakladın peşinde gerisini
Nesimî'nin sen yüzdürdün üstünde derisini
Mansur'a Ene'l-Hak dedirttin varını sen yarattın*
- Günay Yıldız **Günay Yıldız** *kurban olam kudretine varına
Ne dedinse her âlemi sen getirdin yerine
Bütün âlem toplansa da akıl ermez sırrına
Dilsizini sağırını körünü sen yarattın*
- Tanrıkulu **Tanrıkulu** *her bir sırta Hak nuruna ver selâm
Dört kitabın dördü haktır Huda'dandır bu kelâm
Ol deyince altı günde şekillendi bu âlem
Ta ezeli bugünleri yarını sen yarattın⁷*

B. ÇİFT DÖRTLÜKLE YAPILAN KARŞILAŞMALAR:

Âşığın karşıdakine iki ayrı dörtlük söyleyerek yaptığı karşılaşmadır. Bunun ilk örnekleri Artvinli Huzurî (1886-1951), Fahrî, Zakirî (1953-), Nihanî (1885-1967), Efkarî (1900-1980), Reyhanî (1932-2006) gibi şairlerin yaptıkları karşılaşmalarda görmekteyiz.

Bunların içinde en fazla karşılaşma yapan âşık Fahrî'dir. Fahrî (1903-1975)'nin asıl adı Ali Fahri Karabulut'tur. Yusufeli'nin Esenkaya (Zor) köyündendir. Sedat Bahadır'ın yazdığı *M. Adil Özder'in Kaleminden Artvin Şairleri* adlı kitapta çift dörtlükle yapılan karşılaşmaya ait 9 örnek bulunmaktadır. Bu tip karşılaşma, sanki iki ayrı karşılaşmanın bir araya getirilmiş hali gibidir. Birinci âşık koşma tarzında iki farklı dörtlükle açış yapar, rakibi de ona dörtlüklerin aynı ayağı ile karşılık vermek durumundadır. Adından söz ettiğimiz karşılamlar şu âşıklar arasında cereyan etmiştir.

Huzurî-Fahrî karşılaşması

---

⁷ Doğan Kaya, a. g. e., s. 509.

Huzûrî-Fahrî karşılaşması
Huzurî-Fahrî karşılaşması
Fahrî-Zakirî karşılaşması
Fahrî-Nihanî karşılaşması
Fahrî-Efkarî karşılaşması
Fahrî-Efkarî karşılaşması
Fahrî-Reyhanî karşılaşması
Fahrî-Reyhanî karşılaşması

Huzurî-Fahrî karşılaşması:

İlk dördlükte “üzülmeyesin” ayağını kullanan Huzurî ikinci dördlükte de yazılışında nokta olmayan kelimeyi ayak olarak kullanmıştır ve Fahrî’yi de aynı özelliği taşıyan bir kelimeyi ayak olarak kullanmaya mecbur etmiştir. Toplam 12 dördlük olan karşılaşmanın başlangıcı şöyledir:

Huzûrî:
Eski tekellümden sözler açayım
Bu nasıl söz diye üzülmeyesin
Âşıklık dediğin bir acı zehir
Sakın o deftere yazılmıyasın

Eski yazı ile hesap tutalım
Âlâ noktasızdır Âşık Fahrîya
Kelime sonunda nokta istemem
Göle noktasızdır Âşık Fahrîya

Fahrî:
Tartın ne kadardır bilirler seni
Dünyanın ucunda bulurlar seni
Genç ihtiyar demez alırlar seni
Bakire kız isen bozulmıyasın

Söyle hiç imamlık yaptığın var mı
Molla noktasızdır Âşık Huzûrî
Hiç kimseden tokat yediğin var mı
Sille noktasızdır Âşık Huzûrî⁸

Huzûrî-Fahrî karşılaşması:

---

⁸ Sedat Bahadır, a., g. e., s. 327-329.

1930 yıllarda yapılan bu karşılaşmada sözü Fahrî açmıştır. Fahrî ilk dörtlükte “baştan Huzurî”, ikincisinde de “kol’an sahip ol” ayaklarını kullanmıştır. Âşıklar, karşılaşmada toplam 12 dörtlük kullanmışlardır.

Fahrî:

*Karışık tekellüm geldi yâdına
Seni düşüreyim baştan Huzûrî
Eğer gelir isen benim peşime
Mutlaka atarım taştan Huzûrî*

*Bugün çok kızmışım vurıcam seni
Kaldırma ellerin kol’an sahip ol
İran hududuna süricem seni
Uçurum fazladır yol’an sahip ol*

Huzûrî:

*Beyhude laf etme bilirim seni
Pay olmaz yandaki aştan Fahrîya
Bıçaksız keserim akıtmam kanı
Seni yaralarım kaştan Fahrîya*

*Servetin çok mudur ağa diyorlar
Sermayen az ise mal’an sahip ol
Har girmiş başına için yiyorlar
Bağında açılan gül’en sahip ol⁹*

Huzurî-Fahrî karşılaşması:

Âşık edebiyatı geleneğinde, rakibi mat etme oldukça önem arz eder. Mat olan âşığın sazını üstün gelen âşiğe vermesi usuldendir. Bunun, dar ayak veya kapalı ayakla karşısındakini zor duruma düşürme şekli olduğu gibi konu olarak zor durumda bırakma usulleri de vardır. Huzurî böyle bir usul denemiş, hazırladığı ayakla Fahrî’yi eşini boşama noktasına getirmiştir.

İlk dörtlükte “sel senin olsun”, ikincisinde de “Yarıyı boşadım” ayağını kullanmıştır. Toplam 12 dörtlük olan karşılaşma şöyle başlamıştır:

Huzûrî:

*Bahar suyu olup coşkun akalım
Ben durgun giderim sel senin olsun
Gel seninle cebellere çikalım
Ben tipi olurum yel senin olsun*

---

⁹ Sedat Bahadır, a. g. e., s. 332-334.

*Dinle âşık dinle benim sözümü
Biraz duman sardı açık gözümü
Sepete doldurdum biraz üzümü
Yarıyı boşadım Âşık Fahrîya*

*Fahrî:
Bir saçı leylaya meftun olmuşum
Ben gidem bu yerden kal senin olsun
Bir kısır karı var koca arardı
Arayıp yerini bul senin olsun*

*Bugün at binmişim oldum süvari
Âşıkların arşa çıkar havari
Bir köme doldurdum beş yüz davarı
Sürüyü boşadım Âşık Huzûr¹⁰*

Fahrî-Zakirî karşılaşması:

Fahrî, rakibi Zakirî'ye önce "yakar bu sevda", sonra da "girmişsin Anşa" ayakları ile iki dörtlük söyler, Zakirî de bu ayaklara "çıkarmış bu sevda" ve "almışsin Fahrî" ayaklarıyla cevap verir. Karşılaşma toplam 12 dörtlüktür.

*Fahrî:
Sevda acısını söyleyem sana
Ocaksız ateşsiz yakar bu sevda
Kötü düşman gibi kasd eder cana
Dağları taşları yıkar bu sevda*

*Verem hastalığı başlamış sana
Belayı başına sarmışsin Anşa
Bu civan çağında kastetmiş cana
Çıkılmaz bir yola girmişsin Anşa*

*Zakirî:
Ben de biraz tattım aşkın tadını
Her gün yucalara çıkar bu sevda
Bırakmaz ki bir kararda durasın
Kötü ilan gibi sokar bu sevda*

---

¹⁰ Sedat Bahadır, a. g. e., s. 335-337.

*Kara bađrım delik delik delinir,
Söyledikçe yürek pası silinir,
Keşke verem olsa ilaç bulunur,
Sen de bu dertlerden almışsın Fahrî¹¹*

Fahrî-Nihanî karşılaşması:

Karşılaşmaya Fahrî iki dörtlülle başlamıştır ve dörtlülüklerde dar ayak kullanmıştır. İlk dörtlüğe “Bak’a * geçtim yattım Âşık Nihanî” ikinci dörtlüğe de ““Şişen”de iki şin Âşık Nihanî” diye başlamış; Nihanî de bu ayaklara uygun sözlerle cevap vermiştir. Karşılaşmanın ilk dörtlülüklerinin sözleri şöyledir:

Fahrî:
*Artvin vilâyetin seyyah gezerken,
Bak’a geçtim yattım Âşık Nihanî
Ayağım bir taşa takıldı düştüm,
Dek’e * geçtim yattım Âşık Nihanî*

*Ağır bir tekellüm aklıma geldi
“Şişen”de iki şin Âşık Nihanî
Kelime sonunda şin’ler çift olsun
“Şaşan”da iki şin Âşık Nihanî*

Nihanî:
*Kumaşlardan hiç birini görmedim
“Hak”a geçtim yattım Âşık Fahrîya
Göle kazasını gezdim dolandım
Konk’a * geçtim yattım Âşık Fahrîya*

*Samimiler birbirinden ayrılmaz
Oturur baş başa Âşık Fahrîya
Otlardan, çöplerden bir yuva yapar
Yem verir kuş kuşa Âşık Fahrîya¹²*

---

¹¹ Sedat Bahadır, *a. g. e.*, s. 339-341.

* Bak (Baket): 1956’dan sonraki adı Dikmenli olan Arvin’e bağlı köy.

* Dek: Köy adı.

* Konk: Ardahan köylerinden.

¹² Sedat Bahadır, *a. g. e.*, s. 346-348.

Fahrî-Efkarî karşılaşması:

Karşılaşmaya “tozu bu gece” ayağıyla ikinci olarak da “Küleklik”te üç kef Âşık Efkârî” ayaklarıyla iki dörtlük olarak Fahrî başlar. İkinci dörtlükte kafiye olan kelimedede üç “k” olması esasını işaret eder ve karşılaşmayı zora sokar. Efkârî de başarıyla işin üstesinden gelir. Bir hayli uzun süren bu karşılaşma toplam 24 dörtlüktür.

Fahrî:

*Gel âşık seninle alt üst olalım
Koparak dumanı tozu bu gece
Adana, Konya’yı dolanıp geldin
Alayım elinden sazı bu gece*

*Yeni tuzak kurdum kendin toparla
“Küleklik”te üç kef Âşık Efkârî
Ayağın sonunda üç kef olmalı
“Erkeklik”te üç kef Âşık Efkârî*

Efkârî:

*Her olur olmazla ben dost olamam
Herkes sereceği bir post olamam
İhtiyarım yahu alt üst olamam
Dolanma bayırı düzü bu gece*

*Ben seçerim yahşi ile yamanı
Saz çalarım, çalmam kaval kemani,
Bir yere doldurdum otu samanı
“Mereklik”te üç kef Âşık Fahrîya¹³*

Fahrî-Efkarî karşılaşması:

Fahrî, bir başka ortamda Efkarî ile yine aynı tarzda bir karşılaşma yapar. Sözü yine Fahrî başlatır. İlk dörtlükte “köre dönmüşsün”, ikinci dörtlükte de “Yanak”ta nokta beş Âşık Efkârî” diye ayaklarını kullanır. İkinci kullandığı ayak oldukça zordur. Kafiye olabilecek ve Arap harfleriyle yazılışlarında beş nokta bulunan kelimelerin kullanılması esasını getirir. Efkarî de bunlara karşılık vermeye çalışmıştır. Fahrî kurala uymayan kafiye sözleri anında Efkarî’ye söylemekten çekinmemiştir.

Fahrî:

---

¹³ Sedat Bahadır, *a. g. e.*, s. 361-365.

*Korkmadın mı Zor'a nereden geldin
Gözleri kapalı köre dönmüşsün
Yüzüne bakılmaz ihtiyar oldun
Buğdayın içinde bora dönmüşsün*

*Kolay bir tekellüm geldi yâdıma,
"Yanak"ta nokta beş Âşık Efkârî
Beher sözün içindeki nokta beş
"Oynak"ta nokta beş Âşık Efkârî*

*Efkârî:
Mısra bitti tekellüme başladı
Anladım ki sen de vara dönmüşsün
Gezdin birkaç vilâyeti dolandın
Kayalık içinde Zor'a dönmüşsün*

*Bu âşıklık gerçek haldir düş değil
Söylediğim sözler dolu, boş değil
Böyle tekellümde başım hoş değil,
"Şaşak"ta nokta beş Âşık Fahrîya¹⁴*

Fahrî-Reyhânî karşılaşması:

Bu tip karşılaşmaların çoğunda olduğu gibi yine sözü Fahrî açmıştır. Fahrî ilk dörtlükte "börek bende var" ikinci dörtlükte de "Mermerde iki r Âşık Reyhânî" diye bir ayak kullanır, kafiye kelimedeki 2 adet r sesinin bulunmasını şart koşar. Reyhânî, başarıyla Fahrî'nin sözlerine karşılık verir. Karşılaşma, toplam 12 dörtlüktür. İlk dörtlükler şöyledir:

*Fahrî:
Baksana cemaat kat kat oturmuş
Müşteriye satacak börek bende var
Yüz bin şair gelse fendim bozulmaz
Âşığa çatacak yürek bende var*

*Hem bahar hem yazda, kışta bulunmaz
Yanakta, kirpikte, kaşta bulunmaz
Çamurda, toprakta, taşta bulunmaz
"Mermer"de iki "r" Âşık Reyhânî*

---

¹⁴ Sedat Bahadır, a. g. e., s. 365-367.

Reyhânî

*Arzum o, müşteri memnum olmalı
Börekten de üstün çörek bende var
Bu seneki hububatım fazladır
Birkaç anbar dolu zeğrek bende var*

*Ellide, altmışta, yüzde bulunmaz
Ağızda, dudakta, sözde bulunmaz
Dağlarda, bağlarda, düzde bulunmaz
"Her yerde" çifte "r" Âşık Fahrîya¹⁵*

Fahrî-Reyhânî karşılaşması:

Fahrî'nin çift dörtlükle Reyhânî ile yaptığı bir karşılaşması daha vardır. Sözü yine Fahrî açmıştır. İlk dörtlükte "tutabildin mi", ikincisinde de "Gülde, selde, yelde birer mâna var" ayaklarını kullanmıştır. İkinci ayak üç kafiyelidir ve "l" sesini taşıyan tek heceli kelimelerin kullanılması esasını getirmiştir. Reyhânî bu karşılaşmada başarıyla Fahrî'ye cevaplar vermiştir. Karşılaşma, toplam 12 dörtlüktür.

Fahrî:

*Ben şairim diye düştün meydana
Bir usta damanın tutabildin mi
Binlerce şairi gördüm diyorsun
Zehirli bir mâra çatabildin mi*

*Dikende açılan ala gül derler
Coşkun akan suya neden sel derler
Şiddetli esen rüzgâra yel derler
Gülde, selde, yelde birer mâna var*

Reyhânî

*Usta neye lâzım, okudum hâbda
Pîrlere damanını tutanlardanım
Nice imtihana girip çıkmışım
Zehirli bir mâra çatanlardanım*

*Uzun boylu yürür isen yol derler
Hiçbir şey bilmesene ona mal derler*

---

¹⁵ Sedat Bahadır, a. g. e., s. 372-374.

*Hak yaratmış insanlara kul derler
Yolda, malda, kulda birer mâna var¹⁶*

C. ÜÇ DÖRTLÜK KARŞILAŞMA

3'er dörtlükle başlatılan ve bu tarzda devam ettirilen karşılaşmadır. Her bir dörtlük farklı koşmaların ilk dörtlükleri gibidir. Rakip, ilk dörtlüğün, ikinci dörtlüğün ve üçüncü dörtlüğün ayağı ile cevap vermek durumundadır. Edebiyatımızda, Fahrî ile Müdamî (1914-1968)'nin ortaya koyduğu iki örnek bulunmaktadır.

Karşılaşmalarda ayakları Fahrî açmıştır. İlk karşılaşmanın ayakları şöyledir:

*Başımın belâsı Âşık Müdamî
Sevdayı çekmeye halim kalmadı
Sana bir pazarı kuram Müdamî*

İkinci karşılaşmanın ayakları da;

*Yangın gibi Kerem nâra dönmüşsün
Sapı şeker diye satanlardan değilim
Cim-cimde iki "cim" Âşık Müdamî¹⁷*

III. YEDEKLİ / BAĞLANTILI KARŞILAŞMA

CİGALİ TECNİSLİ KARŞILAŞMA

Bilindiği gibi ciga / ciğa "sorguç, çelenk, taç, efser" anlamlarına gelir. Azerbaycan ve İran Türkleri "sorguç, turna teli" anlamında kullanırlar. Edebiyatımızda ise, âşıkların dörtlüklere ekledikleri cinaslı maniler anlamında kullanılmıştır.

Tecnis ise, dizeleri cinaslı kelimelerle kafiyelendirilmiş koşma tarzı şiirlere verilen addır. Genellikle 11 heceli olmakla beraber 8 heceli tecnisler de vardır. *Ayaklı Tecnis, Cigalı / Yedekli Tecnis, Cigalı Tecnis Geraylı, Çift Ayaklı Tecnis (Haydari), Çift Ayaklı Tecnis Geraylı, Dildönmez Tecnis, Döşeme Cigalı Tecnis, Lebdeğmez Cigalı Tecnis, Lebdeğmez Tecnis, Lebdeğmez Yedekli Tecnis, Mısra Boyu Cinaz Geraylı, Nefeskesme / Gidergelmez Tecnis, Tecnis Geraylı, Üç Ayaklı Tecnis* gibi çeşitleri vardır.

---

¹⁶ Sedat Bahadır, *a. g. e.*, s. 374-376.

¹⁷ Sedat Bahadır, *a. g. e.*, s. 349-354.

Âşık karşılaşmalarında kimi zaman hem tecnis hem ciga getirilerek yapılan karşılaşmalar da vardır. Söz gelişi *Günay Yıldız-Tanrıkulu-Taşlıova*'nın yaptıkları karşılaşma böyle bir karşılaşma örneği sergiler. Ana metin 11 heceli, aralarına getirilen ciga da 7 hecelidir. Kafiyeler cinaslı ifadelerden oluşmaktadır.

Günay Yıldız-Tanrıkulu-Taşlıova

Günay Yıldız: *Ne dedim ki yârim küstü bak mennen
Sitem edip gelip durur yüz yüze
Men ezzinem yüz yüze
Yüzün sürer yüz yüze
Şikâyetin var ise
Gel danışak yüz yüze
Eğer ki bir sevgi dostu severse
Diyer böyle gönül sarar yüz yüze*

Tanrıkulu: *Aşk çölünde neden yanar bu gönül
Nazlı yârle hiç gelmedi yüz yüze
Ben ezzinem yüz yüze
Hasret kaldık yüz yüze
İsmi andım Mevla'm
Doksan dokuz yüz yüze
Sevgi hasret damla ateş gözümde
Yansın gönül sevda çekip yüz yüze*

Taşlıova *Deli gönül baş koymuşum bu yola
Bülbül gibi âşık olmuş bir güle
Men ezzinem bir güle
Bir ağlaya bir güle
Dertli derdini açar
Derdi bilen bir güle
Yaradan'ım dert vermesin bir kula
Usta dedim nakış getir yüz yüze*

Günay Yıldız: *Gözyaşlarım damla damla bulanır
Şeyda bülbül gezer bağı dolanır
Ezzim bağı dolanır
Gül yaprağı dolanır
Bülbüller sitem edip
Durar tağı dolanır'*

*Sevda çeken gençlik çağı dolanır
Âşık maşukunla durar yüz yüze*

Tanrıkulu: *Gönlüm dayan yürek yakan feryada
Aşk çölünde hasret yüklen git yada
Men ezzinem bir yada
Derdin söyleme yada
Dost evinde yak Mevla'm
Dileğim koyma yada
Seven gönül dayanır mı fırkata
Utanır da bir gün bakar yüz yüze*

Taşlıova *Ezelinden âşık oldum ben sana
Arzuhâlim yetirseler bir yana
Men ezzinem bir yana
Dara zülfün bir yana
Âşık odur dünyada
Bir alışa bir yana
Hasretlik sitemi kar etti cana
Dedi bir kerecik baksak yüz yüze*

Günay Yıldız: *Sevdiceğim haber saldım sar beni
Uzaklardan ara gel bul yar beni
Men ezzinem yar beni
Unutma sen yar beni
Öyle bir derde düştüm
Neşter alıp yar beni
Bir köşeye atıldım gel sar beni
Gönül ister karşılaşak yüz yüze*

Tanrıkulu: *Gönül arar yâr peşinde yüz yola
Girdi çıktı bulamadı yüz yola
Men ezzinem yüz yola
Baş koymuşum yüz yola
Sevdiğimin peşinden
Dağılmışım yüz yola
Gözler yaşlı gönül kırgın yüz yola
Muhabbet edip içelim yüz yüze¹⁸*

---

¹⁸ Doğan Kaya, a. g. e., s. 224-225.

SONUÇ:

Âşık Edebiyatı geleneğinde hâlâ yaşatılan geleneklerden birisi de karşılaşmalar. Karşılaşmalar, şu cepheleri ile kendisini göstermektedir.

*Karşılaşma, soru-cevap, dar ayak, kapanık ayak veya cevabı zor olan konularla birbirini imtihan etme esasına dayanır ve bu genel olarak "karşılaşma" diye adlandırılır. İki âşığın şiirle sohbet etmesi "Değişme", mizah, eğlence esasına bağlı sergilenen "atışma" terimleri çerçevesinde cereyan atmaktadır.

*Karşılaşma 2-6 âşık tarafından yapılabilir. Yaygın olarak iki âşık tarafından yapılır.

*Mahlas söyleme hakkı karşılaşmayı başlatan âşığın hakkıdır. Diğer âşık ilk âşıktan önce tapşırırsa veya sorulan sorulara cevap veremezse mat olmuş sayılır. Mat olan âşık sazını rakibine verir.

*Karşılaşmalarda en fazla döner ayak tercih edilir. Tek ayakla yapılmış karşılaşmalar çok azdır.

*Karşılaşmalar genellikle 11 hece ile yapılır. Bunun yanında 5, 7, 8, 14, 15, ve 16 hece ile de yapılmış karşılaşmalar yok değildir.

*Karşılaşmalar, daha çok koşma kafiye düzeninde yapılmakla beraber, mani tipinde dörtlüklerle de yapılabilir.

Karşılaşmalar genellikle dörtlüklerle yapılır. Bunun yanında beyitlerle, ikişer dörtlükle, üçer dörtlükle ve yedekli tarzda yapılmış karşılaşmalar da edebiyatımızda yerini almıştır.